

Nr 8.

Utlåtande i anledning av väckt motion om viss ändring av 11 kap. 8 § föräldrabalken.

Första lagutskottet har till behandling förehaft en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 286, av herr *Ståhl*. I motionen hemställles, »att riksdagen för sin del måtte besluta om sådan ändring av föräldrabalken kap. 11, § 8, att person, som förordnats som förmyndare, äger avsäga sig uppdraget, även om han icke uppfyller någon av de grunder, som för närvarande stipuleras, samt att vederbörande utskott måtte utarbета härför erforderlig lagtext».

Beträffande motiveringen för motionärens hemställan får utskottet hänvisa till motionen.

Gällande bestämmelser.

Om förmyndare stadgas i 11 kap. *föräldrabalken*.

För underårigt barn i äktenskap äro enligt 1 § föräldrarna förmyndare. Dör en av föräldrarna eller kan någon av dem såsom själv omyndig ej vara förmyndare eller varder någon av dem entledigad från förmynderskapet, skall den andre vara barnets förmyndare. Varder vid hemskillnad, äktenskapsskillnad eller eljest förordnat att vårdnaden skall tillkomma allenast den ene av föräldrarna, skall han också vara förmyndare. Reglerna om naturliga föräldrar äga motsvarande tillämpning å adoptivföräldrar.

Enligt 2 § är för underårigt barn utom äktenskap modern förmyndare. Har vårdnaden om barnet tillagts fadern, är han dess förmyndare.

I 3 § stadgas därefter att, om ej någon finnes som efter vad i 1 eller 2 § sägs skall vara förmyndare för underårig, rätten skall förordna förmyndare. För den som är förklarad omyndig skall ock förmyndare förordnas.

När förmyndare skall förordnas, skall enligt 5 § därtill utses en rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig man eller kvinna, helst någon som är med den omyndige besläktad eller besvägrad eller eljest står honom nära.

Skall efter föräldrarnas död förmyndare förordnas för underårig och ha föräldrarna eller en av dem givit till känna, vem de önska till uppdraget, skall enligt 6 § denne förordnas därtill, såframt han ej finnes olämplig.

I 8 § stadgas därefter, att ingen må undandraga sig att på grund av förordnande vara förmyndare annat än i vissa i lagrummet upptagna fall, nämligen 1. om han uppnått en ålder av sextio år; 2. om han på grund av sjukdom eller försvagat hälsotillstånd icke utan avsevärd olägenhet kan utöva förmynderskapet; 3. om han till följd av befattning i statens eller kommuns tjänst skulle av förmynderskapet oskäligt betungas; 4. om han

redan förut innehar två förmynderskap för andra än egna barn eller ett sådant förmynderskap av vidlyftig beskaffenhet, därvid förmynderskap för flera underåriga syskon räknas såsom ett; 5. om han genom förmynderskapet skulle bliva nödsakad att eftersätta egna angelägenheter av synnerlig vikt; 6. om han skall tillsammans med annan utöva förmynderskapet eller vårdnaden om den omyndige skall tillkomma annan; 7. om han förpliktas att ställa säkerhet för den omyndiges egendom. Utövas förmynderskapet för underårig av föräldrarna eller en av dem, äger förmyndaren enligt vad i lagrummet vidare utsäges på begäran bliva entledigad från uppdraget allenast om annan förordnas till medförmyndare eller han förpliktas att ställa säkerhet för den omyndiges egendom.

Innan någon förordnas till förmyndare, skall enligt vad i 20 kap. 25 § föräldrabalken stadgas tillfälle beredas honom att yttra sig i ärendet.

Erinras må vidare om att förmyndare enligt vad i 15 kap. 19 § utsäges årligen äger uppbära arvode med belopp, som kan anses skäligt med hänsyn till förvaltningens omfattning. Arvodet må icke utan rättens samtycke överstiga fem procent av den omyndiges behållna inkomst med visst avdrag. Arvode tillkommer dock ej fader eller moder, som på grund av lag är förmyndare, med mindre rätten med hänsyn till särskilda omständigheter lämnar tillstånd därtill.

De ovan återgivna bestämmelserna om skyldighet att åtaga sig förmynderskap och om beredande av tillfälle åt den blivande förmyndaren att yttra sig innan han förordnas äga enligt vad i 18 kap. 5 § respektive 20 kap. 31 § stadgas motsvarande tillämpning i fråga om *god man*. Enligt 18 kap. 11 § är jämväl god man berättigad till arvode.

Om skyldighet att åtaga sig medborgerligt förtroendeuppdrag finnas i övrigt bestämmelser meddelade i åtskilliga författningar. Såsom exempel på sådana regler må anföras följande.

Enligt 19 kap. 8 § föräldrabalken må ej annan avsäga sig uppdrag att vara *överförmyndare* än den som icke är bosatt inom den kommun eller någon av de kommuner, för vilka valet förrättas, ämbets- eller tjänsteman som av sin befattning är hindrad att fullgöra uppdraget, den som efter de fyra sistförflutna årens tjänstgöring såsom överförmyndare är i tur att avgå från befattningen, den som uppnått sextio års ålder samt den som eljest uppgiver förhinder, vilket godkännes av valmyndigheten.

Enligt 4 kap. 6 § rättegångsbalken må ej annan vägra att mottaga uppdrag som *nämndeman* än den som fyllt sextio år eller eljest uppgiver giltigt hinder. Den som avgått ur nämnden är ej skyldig att åter inträda förrän efter sex år.

På grund av hänvisningar till nyssnämnda lagrum i 11 kap. 4 § vattenlagen och 21 kap. 5 § jorddelningslagen gälla motsvarande regler i fråga om skyldighet att mottaga uppdrag som *vattenrättsnämndeman* respektive *ägodelningsnämndeman*.

Enligt 15 § lagen om kommunalstyrelse på landet må ej annan avsäga sig uppdrag som *ordförande eller vice ordförande i kommunalstämma* än ämbets- eller tjänsteman, som av sin befattning är hindrad att fullgöra uppdraget, den som uppnått sextio års ålder, den som eljest uppgiver hinder, vilket godkännes av kommunalstämman, eller vid valet den som de fyra senaste åren, det år då valet sker inberäknat, tjänstgjort såsom ordförande eller vice ordförande.

På grund av hänvisningar till anförda paragraf i 32 och 47 §§ gälla motsvarande regler i fråga om skyldighet att åtaga sig uppdrag som *kommunalfullmäktig* respektive *ledamot eller suppleant i kommunalnämnd*.

I lagen om kommunalstyrelse i stad är slutligen i 13 § stadgad en motsvarande skyldighet att åtaga sig uppdrag som *stadsfullmäktig*.

Historik.

Stadgandet i 11 kap. 8 § föräldrabalken har med vissa mindre jämförelser, huvudsakligen av redaktionell natur, överförts dit från 2 kap. 8 § lagen den 27 juni 1924 om förmyndarskap. Än tidigare funnos stadganden av i huvudsak motsvarande innehåll i 20 kap. 5 § och 21 kap. ärvdabalken.

Ur förarbetena till förmyndarskapslagen må återgivas följande uttalande av *lagberedningen*.

I de olika ländernas lagar behandlas förmyndarskapet såsom ett medborgerligt förtroendeuppdrag, vilket man icke kan vägra att mottaga eller avsäga sig på andra än vissa i lagen angivna skäl. — — —

Även gällande svensk rätt står på den ståndpunkten, att det är en medborgerlig plikt att åtaga sig förmyndarskap. Med avseende å legala förmyndare är detta direkt uttalat i 20 kap. 5 § ärvdabalken, men följer besträffande förmyndare i allmänhet av att lagen i 21 kap. uppställt särskilda skäl till ursäkt från förmyndarskap. — — —

Att principen om skyldighet att åtaga sig förmyndarskap såsom innebärande en medborgerlig plikt måste upprätthållas, torde vara uppenbart. Eljest skulle lätteligen de omyndiga kunna ställas utan förmyndare. — — —

En person, som icke önskar åtaga sig ett erbjudet förmyndarskap eller önskar bli befriad från ett förmyndarskap han innehar, kan naturligtvis till stöd för sin önskan åberopa alla sådana omständigheter, som ur synpunkten av *den omyndiges intresse* göra honom olämplig såsom förmyndare, och domstolen är skyldig att på grund av den prövningsrätt, som — — — tillkommer domstolen, bedöma de sålunda framlagda skälen efter deras verkliga värde. För att emellertid principen om skyldighet att åtaga sig förmyndarbefattning såsom en medborgerlig plikt icke skall verka ojämnt och i vissa fall medföra obilliga resultat, måste lagstiftningen därjämte medgiva förmyndaren att till sin befrielse åberopa omständigheter, som uteslutande hava sin grund i hans *eget intresse*. — — —

De av beredningen föreslagna skälen för ursäkt från förmyndarskap hava olika stor omfattning, när det gäller förmyndare, som av rätten förordnas, och när fråga är om legala förmyndare.

Med avseende å de förordnade förmyndarna har det till en början ansetts lämpligt att såsom skäl för ursäkt bibehålla vad i gällande lag stadgas om uppnådd ålder av sextio år. Föreskrift härom har därför upptagits

i *punkt 1*. Vidare kan enligt *punkt 2* åberopas, att man på grund av sjukdom eller försvagat hälsotillstånd icke utan olägenhet kan utöva förmynderskapet. Bestämmelsen om träget ämbete har ersatts med ett stadgande i *punkt 3* om rätt till ursäkt, om någon till följd av befattning i statens eller kommuns tjänst skulle av förmynderskapet oskäligt betungas. Med befattning åsyftas här tjänst i egentlig mening, d. v. s. anställning, som beräknas taga innehavarens hela arbetskraft i anspråk. Sättet för tjänstens tillsättande, vare sig genom utnämning av myndighet eller genom medborgares val, är likgiltigt. Däremot kan ej hit hänföras allmänt förtroendeuppdrag, som anses skola innehavas vid sidan av vederbörandes borgerliga yrke. Att hänsyn icke tagits till sådant uppdrag har sin orsak däri, att jämväl förmyndarbefattning är en medborgerlig förtroendesyssla och att det måste anses olämpligt, att innehav av ett förtroendeuppdrag får åberopas såsom skäl för att avböja ett annat. I *punkt 4* återgives vad redan i gällande lag stadgas om ursäkt på grund av innehav av två förmynderskap eller ett sådant av vidlyftig beskaffenhet. Här har emellertid det förtydligandet ansetts nödigt, att förmynderskap för egna barn icke skall medräknas. — — — En mera generell bestämmelse har upptagits i *punkt 5*, i det att enligt denna medgivits att såsom skäl för ursäkt åberopa, att man genom förmynderskapet skulle bliva nödsakad att eftersätta egna angelägenheter av synnerlig vikt. Vad därunder skall hänföras måste överlämnas åt domstolarna att avgöra med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall. Beredningen har särskilt haft uppmärksamheten fäst vid det avbrott i egen näringsverksamhet, som understundom kan vara att befara för den, som skulle nödgas åtaga sig ett förmynderskap. Även innehav av enskild tjänst lär här få komma i betraktande, i den mån tjänsten icke låter förena sig med beklädande av förmynderskap. Enligt beredningens uppfattning bör också kvinna med stöd av förevarande stadgande mången gång kunna till befrielse från förmynderskap åberopa de krav, hemmets skötande ställer på hennes tid och arbetskraft. Då de fall, där avlägsen boningsort bör få åberopas såsom ursäkt, torde kunna inordnas under bestämmelsen i denna punkt, har särskilt stadgande om rätt till ursäkt på berörda grund icke ansetts erforderligt. I *punkt 6* upptages en bestämmelse, som saknar motsvarighet i gällande rätt. Med hänsyn till de personliga slitningar, som understundom kunna vara att befara, där förmynderskap skall utövas av flera personer, och på grund av den ökade risk, som den i 6 kap. 9 § föreslagna solidariska ansvarsskyldigheten medför vid dylikt av flera utövat förmynderskap, har det ansetts skäligt, att den, som skall vara förmyndare tillsammans med annan, får undandraga sig förmynderskapet. — — — Fara för personliga slitningar föreligger även i sådana, visserligen sällsynta fall, där förmynderskapet för och vårdnaden om minderårig tillkomma olika personer, och har därför den, som i dylikt fall skulle bekläda förmynderskapet, ävenledes tillerkänts rätt att undandraga sig detta. Även den i *punkt 7* upptagna bestämmelsen saknar motsvarighet i gällande rätt. En förmyndare, som förelägges att ställa säkerhet för myndlingens egendom, kan uppenbarligen vara i den situation, att detta är för honom alldeles omöjligt eller att säkerhetens ställande i varje fall skulle äventyra hans egen ekonomiska existens, och det har då syntts vara billigt, att han i stället får lämna förmynderskapet. I sådant fall, där oförmåga att ställa sig föreläggandet till efterrättelse föreligger, skulle på grund av domstolens ingripande ett entledigande säkerligen ändock komma till stånd, men genom förevarande stadgande beredes förmyndaren möjlighet att få entledigandet verkställt under mindre uppseendeväckande former. — — —

På föräldrar till minderåriga barn synes man böra ställa den fordran, att de utan hänsyn till egen bekvämlighet draga försorg om barnens angelägenheter lika väl som om sina egna. — — — Om således beredningen icke finner anledning att beträffande ursäkter i allmänhet likställa föräldrar med andra förmyndare, har det dock syntts billigt, att de i punkterna 6 och 7 av förevarande paragraf angivna omständigheterna skola få åberopas även av föräldrar såsom förmyndare för sina minderåriga barn. Det besvär, som förmynderskapet enligt sin natur för med sig, böra väl föräldrarna vara skyldiga att tåla, men de omständigheter, varom här är fråga, innefatta en särskild börda, som i den omyndiges intresse undantagsvis lägges på förmyndaren och vilken därför även föräldrarna böra få undandraga sig. Att föräldrarna lika väl som andra förmyndare hava möjlighet att till befrielse från förmynderskapet göra gällande allt vad som ur synpunkten av den omyndiges intresse talar för olämpligheten av att de bekläda förmynderskapet, torde utan vidare vara självklart. I den mån de känna sig osäkra i fråga om sin förmåga att handhava barnens ekonomiska angelägenheter, kunna de också framställa begäran om förordnande av medförmyndare.

— — —

Utskottet.

Såsom framgår av den ovan lämnade redogörelsen har lagstiftningen i vårt land av ålder byggt på den grundsatsen att det är en medborgerlig plikt att åtaga sig förmynderskap. Motsvarande skyldighet föreligger att åtaga sig uppdrag som god man. Det ligger också i öppen dag, att garantier måste finnas för att en omyndig eller någon, som eljest behöver en ställföreträdare, icke skall sakna sådan.

Givet är att uppdrag som förmyndare eller god man kan vara betungande. Lagen har också i relativt vidsträckt omfattning medgivit den som föreslagits eller redan utsetts till förmyndare eller god man rätt att avsäga sig sådant uppdrag. — Utskottet bortser härvid och i det följande från de ej heller av motionären berörda förmyndaruppdrag, som föräldrar enligt lag inneha för underårigt barn. — Även i andra än de i lagen angivna fall kan emellertid en person önska avsäga sig ett förmynderskap eller godmanskap. Sådana önskemål torde i största möjliga utsträckning respekteras av domstolarna. Att domstol mot någons vilja skulle förordna honom till förmyndare eller god man, lärer sålunda, såvitt utskottet kunnat finna, knappast förekomma. Jämväl ansökningar om entledigande från sådant uppdrag torde i allmänhet bifallas, om blott något rimligt skäl för avsägelsen anföres och annan lämplig förmyndare eller god man kan anskaffas. I den omyndiges eller eljest företräddes intresse är det nämligen i regel icke lämpligt att bibehålla någon som förmyndare eller god man mot hans vilja. Den förmyndare eller gode man, som endast motvilligt utför sitt uppdrag, torde knappast kunna förväntas fullgöra detsamma med sådan omsorg och skicklighet som den, som av fri vilja åtagit sig ett sådant uppdrag. Om ställföreträdaren har en negativ inställning till sitt uppdrag torde vidare detta ofta medföra irritation och slitningar i förhållande till den företrädde och dennes anhöriga.

Att, såsom motionären förordat, helt upphäva den nuvarande regeln om skyldighet att åta sig förmyndarskap synes icke vara genomförbart, med mindre samtidigt åtgärder vidtagas för tryggande på annat sätt av behovet att förse omyndiga med förmyndare. En av motionären antydd utväg kunde därvid vara att föreskriva skyldighet för vissa statliga eller kommunala tjänstemän att efter förordnande tjänstgöra som förmyndare, om annan sådan icke skulle kunna erhållas. Motsvarande ändringar måste i så fall vidtagas i reglerna om god man.

I betraktande av att gällande bestämmelser icke visat sig medföra några större olägenheter, förefinnes emellertid enligt utskottets mening icke anledning att för närvarande ifrågasätta en ändring av lagen på förevarande punkt. Det får heller icke förbises, att principen att det är en medborgerlig plikt att åta sig uppdrag som förmyndare eller god man innefattar något i och för sig värdefullt.

Utskottet vill ytterligare tillägga, att — även om förmyndar- och godmansuppdrag i vissa avseenden äga en annan karaktär än de övriga medborgerliga förtroendeuppdrag, för vilka redogjorts här ovan — de olika uppdragen dock stå varandra nära och att det därför icke synes lämpligt att utan tvingande skäl införa en ny princip i nu behandlat avseende enbart såvitt gäller förmyndar- och godmansuppdrag.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa, att förevarande motion, II: 286, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 20 februari 1951.

På första lagutskottets vägnar:

OLOV RYLANDER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar Ahlqvist*, Lodenius*, Cassel, Ivar Nilzon, Lindgren*, John Wiktor Jonsson och Englund*;

från andra kammaren: herrar Rylander, Hedlund i Östersund, Olsson i Mellerud, Lindberg, Landgren, Svensson i Stenkyrka, Östlund och fru Gärde Widemar.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.